

bású szüreti napokat szerveznek. Ekkor a leginkább ismert és bevezetett Rákóczi-pince és borai kerültek újra előtérbe. Egy 1937-ben megrendezett szüreti napra való felhívás plakátján tűnik fel újra az 1920-as év tokaji aszúja, mint a fehér, félliteres palackban árult, legdrágább (4 Pengős) különlegesség.

A borkereskedelem mindig gazdaságos volt, de a nagy gazdasági világválság idején a részvénytársaság csődbe ment. Két alkalmazottja, Krausz Ernő tokaji és Holló Andor újhelyi vállalkozó megszervezték saját cégüket. Krausz 1931-ben megvásárolta a tokaji Rákóczi-pincét. A vállalkozás Herceg Windischgraetz Lajos Borpincészete tokaji Rákóczi-pince név alatt tevékenykedett 1932-től 1944-ig. Csak nemes borokat palackoztak. Vendéglők, szállodák és főként gyógyszertárak voltak kistételű szállításaik megrendelői. A sárospataki vár és pincészet 1945-ig, az államosításig marad Windischgraetz Lajos tulajdonába, aki még a második világháború alatt is nevét és régi kapcsolatait felhasználva szállította borait szerte a világban.

Windischgraetz Lajos herceg hosszú kort élt meg, 86 éves korában hunyt el Bécsben.

Felhasznált irodalom: Dr. Boros László: Tokaj-Hegyalja szőlő-, és borgazdaságának földrajzi alapjai és jellemzői. Észak- és Kelet Magyarországi Földrajzi Évkönyv 3. Miskolc–Nyíregyháza, 1996.; Magyar Országgyűlési Almanach 1892–1897.; Felsőmagyarország. 1903. február 3.; Zempléni Hírek. 1889. június; Zempléni Hírek. 1910. január.

Sárpilis

A Duna és a Sárvíz között

Decs után egy ideig a sárpilisi ceruzavékony templom tornya iránt zötyög a Szekszárdtól Bátaszékre induló vonat, majd zökken egyet és – mintha meggondolná magát – távolodik. Az utas, ha kinéz az ablakon szántóföldeket, levágott kukoricatáblákat lát, tőle jobbra s Szekszárdi-dombság lankái.

Az Alföldi-medence legmélyebb, a dunántúli-dombvidékre nyúló részén, a Sárközben járunk.

A néprajzi értelemben vett sárközi falvakhoz (Őcsény, Decs, Sárpilis, Alsónyék) hozzászámítják Bába református lakosságát és a műveltség hasonlósága alapján a távolabbi Érsekcsanád, Szeremle, Váralja, Zengővárkony, Pécsvárad és Hidas népét is.

Sárpilis – ahova igyekszem –, a Sárköz legkisebb települése. A falu neve 1903-ig Pilis volt, ekkor kapta a valamikor a határában folyt Sárvíz után mai nevét. A környező mocsarak, vizenyős rétek és árkok miatt maradt területe kicsi. Egy *göröndre* (kiemelkedés) települt. A XIX. század végi lecsapolásokig az évente (gyakran többször) megjelenő árvizek ezt a kis határt is veszélyeztették, sokszor el is pusztították.

Csikorognak a vagonok kerekei. Sárpilis és Várdomb közös vasútállomásán egyedül szállók le. Valaha itt téglalapúlet adott helyet az állomásfőnök irodájának, szolgálati lakásának, a váróteremnek. A veteményeskertet övező kerítésnek támasztották kerékpárjaikat a Szekszárdra bejáró segéd- és betanított munkások, kórházi dolgozók, ipari tanulók. Azóta átveddött a közlekedés az autóbusszra. (A menetrend szerint naponta tizenhárom járat indul a megyeszékhelyről a faluba és vissza.) 2000 novemberének verőfényes délutánján egy rozsdásodó vasváz árválkodik a vasútállomás helyén. Mintha kifosztották volna a történelem erre portyázó szabadcsapatai a környéket.

Visszamegyek a sorompóig és nekivágok az országútnak. Átlépkedek a sokszor megénekelte Kovács-foka hídján. A sötét, békalencsés víz áll, partját benőtte a sás. A nyílegyes országút melletti földek fölszántva, az északi oldalra már kirakták a hófogókat. Ezen az úton ballagott a falu felé Féja Géza is sárközi utazásai közben az 1960-as évek elején, hogy közvetlenül érzékelje az átalakulás nagy emberi színjátékát, a történelmi szerepbe lendített embert, hogy vizsgálja a tegnaptól mába forduló falu kérdéseit. „A falu szocialista kibontakozását jó ideig hátráltatta a parasztok visszahúzódása, közönye – állapította meg. ...még hiányzott a vállalat elhatározottsága. Emellett lépten-nyomon feltört az atomjaira bomlott parasztság elentmondásainak tömege. Pilis ma a Sárköz legizgalmasabb faluja. Nyolcszáz lélek pártját rit-

kító kulturális tevékenységet végez. Iskolájának nevelő munkája eszményi. Tespedésnek nyoma sincs itten, népének önrzete, érzékenysége, gyors reagálása meglepő.”¹

A népi író legfőbb célja a „megújódó embernek a jellemzése”. Arra törekedett, hogy minél több változatát, típusát megmutassa. Igyekezett sűrűn megszólaltatni őket, így közvetítve a népi véleményt, a falu hangját. A humánus szemlélet mellett – vallotta – elsősorban társadalmi és gazdasági szempontok vezérelték, valamint az akkor még élő, ható és további művelésre méltó népkultúra sorsa.

„Féja Géza éppen tíz évvel ezelőtt írta le, hogy Sárpilis a termelőszövetkezeti mozgalom kiteljesedésével új fejlődés, új felvirágzás előtt áll.” Ez a summázat Kunszabó Ferencé, aki az 1970-es évek elején, Magyarország újbóli felfedezése idén ugyanezen az úton baktatott. A többi között azt vizsgálta, „hogyan tagolódott be az ország parasztsága az 1945-tel kezdődő társadalmi-gazdasági rendbe. Hogyan alakult, hogyan alakulhatott az élet a lakóhelyen és az attól újabban különvált munkahelyen.”²

A település romlásáról számolt be a szociográfus: „...tanácsát Decsre vitték, a szövetkezetet viszont a várdombival egyesítették – ez utóbbi öngazgatási szervezetét a bátaszékihez csapták... Sárpilis lakosainak árufelvásárló, értékesítő és beszerző szövetkezetét Bátaszékre helyezték. A mintaszerűen működő iskola felső tagozatát megszüntették – tegyük hozzá, később az alsót is (G. I.). Mindezek következtében a község hivatalos élete meghalt, a közélet mélypontjára süllyedt.”³

Beérek a faluba. Az egyik – talán az 1960-as években épült – kockaház kéményéből füst bodrozódik. Csönd van. Mi történt itt az évszázad utolsó évtizedében, amikor elkezdődött a nagy emberi átalakulás színjátékának következő felvonása?

Az állatorvosi ló

1990 tavaszán kezdeményezték Sárpilisen a Decstől való különválást. Az előjáróság elszakadási nyilatkozatot fogadott el, aláírásgyűjtő akció kezdődött.

Ács János (gépésztechnikus, 1990–1994-ig önkormányzati képviselő): „Két évvel ezelőtt kezdtük el az elszakadás gondolatának alaposabb és főleg, realitásab elemzését. Mi nem az egyénekét követeljük vissza, hanem a valamikori sárpilisi határt. Nagyon jó adottságúak a földjeink... kerüljön vissza Sárpilisre a föld, mert akkor olyan kincs birtokába jut ez a falu, hogy biztos lesz jövője.”⁴

Figler Csaba (a Sárrázó című hetilap kiadója és szerkesztője): „Én is motorja, kezdeményezője voltam a Decstől való elszakadásnak Nagy port vert fel annak idején Boglár és Lelle különválása. Ez volt a példa. Összeszedtük az aláírásokat, háromszáz körül jött össze. A falunak majdnem a fele el akart szakadni. Volt olyan aláírási ív, amit összetépett valaki, aztán aláírta a másikat, családostul. Így formálódott a faluban a közökelet a választások előtt. A népszavazást nem tudtuk előkészíteni, nem mentek el az emberek. Kevesebb szavazat lett, mint amennyi aláírás volt.”

Erlích János (a Hazafias Népfront volt helyi elnöke, volt előjáró, 1990–1998-ig polgármester): „Én már független vagyok, de az MSZMP súlya még mindig nyomja a vállamat. Amikor itt volt a lehetőség, kiléptem és aligha hiszem, hogy ebben az életben még egyszer betévedjek egy másikba... Ha megválasztanak polgármesternek, minden örömmel azon leszek, hogy megértessem a faluval, milyen hátrányt jelent ez nekünk – mármint a kiválás (G. I.). Ennek a kisközségnek már nincs semmije. Az utóbbi években minden Decsre ment. Nem tudnánk önállóan talpon maradni. Egy kicsit meg kell erősödnünk anyagilag, utána én is azt mondom, váljunk! ...Egyébként annak örülnék, ha nem választanának meg. Sok-sok szélmalomharcot kellene megvívnom. Ha a másik jelölt, a falu református lelkésze fog győzni, én mindenben segítségére leszek. Tudom, hogy az eltelt öt évben végzett munkám után nyugodtan mehetek végig a falu utcáján. Nem fog senki leköpní.”⁵

¹ Féja Géza: Sarjadás. Bp., 1963. 182. old.

² Kunszabó Ferenc: Sárköz. (Magyarország felfedezése). Bp., 1972.

³ Kunszabó Ferenc: Makacs maradás. Bp., 1980. 130. old.

⁴ Tolnai Népiújság, 1990. április 21.

⁵ Magyar Hírlap, 1990. szeptember 27.

„...Az önkormányzati törvény szerint két lehetőség adódott akkor: önálló hivatal felállítás, ami teljes elszakadást jelent az anyaközségtől, a Nagyközségi Közös Tanácstól. A másik pedig a körjegyzőséghez való tartozás. Az önkormányzati törvény kimondta: a döntés joga, a községet érintő minden kérdésben a településen megválasztott képviselőtestületé és a polgármesteré. Ebből kiindulva, gondoltam arra: ha itt mi önálló hivatalt hozunk létre, akkor annak fennmaradása is komoly gondokat okozhat. Kell jegyző, kell adóügysis, igazgatási előadó, kell hivatalsegéd. Minimum ennyi emberrel kell indulni. Ilyen értelemben voltak nekem aggályaim, amiket helyel-közzel hangoztattam is. Mégis megváltoztattam a véleményem. Már a választások után egy képviselőtársammal elmentünk külön kihallgatásra a Belügyminisztérium Önkormányzati Főosztályára és ott megkérdeztük: külön vagy körjegyzőségben lehet nagyobbat bukni? Ott győztek meg engem arról, hogy ez soha vissza nem térő alkalom ahhoz, hogy Sárpilis megpróbálja önmagát irányítani, hogy tudjon önállóan élni. Van benne rizikó, gondoltam, de próbáljuk meg! Partner volt ebben a testület is.”

Ács János: „Amit nem tudtunk elérni, azt a törvény betűje elintézte (az 1990. évi, a helyi önkormányzatokról szóló LXV. Törvény G. 1.). Örültem ennek. Nem azt vártam, hogy azonnal föléled a falu, de azt igen, hogy legalább lélegzétvételhez jut és később életre is kel. Ez még a mai napig sem történt meg, sajnos. Az első testületi ülésen Erlich János bácsi megkérdezte: Biztosan jó, ha elszakadunk? Miből fogunk megélni? Nincs egy rendes székünk, asztalunk. Én azonnal veszem a kalapom, ha így állunk – mondtam. Nem azért jöttem ide, hogy asszisztáljak a decsieknak. Tizenegyig, féltizenkettőig rágtuk egymást. Másnap fölmentünk a Belügyminisztériumba a polgármesterrel. Csak úgy, minden előzetes bejelentés nélkül. Sikerült a jogi főtanácsossal meg a gazdasági főtanácsossal beszélni. Ő levezette, mennyi pénzünk lesz, mennyi jut fejlesztésre. Nem kell félni! – így jöttünk haza.”

A képviselők eldöntötték: a szakigazgatási tevékenységet önálló jegyző alkalmazásával oldják meg. Az állásra kiírt pályázatra ketten jelentkeztek. Egy szekszárdi, állam- és jogtudományi egyetemi végzettséggel rendelkező férfi, aki különböző országos beruházásokon és 1982-ig a megyei rendőrkapitányságon dolgozott. Közvetlen tanácsi igazgatási gyakorlata nem volt, utolsó foglalkozása fafűrészelő vállalkozó.

A másik pályázó, akit a képviselőtestület végül kinevezett, a tanácsakadémiát végzett Sánta Istvánné. Ő a szomszéd faluban, Alsónyéken lakik, és akkor egy közeli falu, Alsónána megbízott jegyzője volt. 1969 óta dolgozik az államigazgatásban: adminisztrátorként kezdte, a tanácsok összevonásakor került a Bátaszéki Nagyközségi Tanácshoz. Ott gazdálkodási előadó, főelőadó, majd adócsoport vezető lett, amit 1989 végéig látott el. Ezután került Alsónánára VB-titkárnak.

Nyakába vette az önkormányzat az elszakadás nyűgeit, a társközségi helyzetből adódó sérelmek orvoslására. Közben új sérelmek, sértődések születtek. Milyen helyi konfliktusok születtek, milyen remények, lehetőségek nyíltak, milyenek lohadtak le 1990 után a faluban? Miképpen tanulja újra a település, amit elfelejtett: önmaga kormányzását? Milyenek és mekkorák az útkeresés kínjai? Sikeresek lehetnek ezek az erőfeszítések az ezredfordulón, a globalizálódó világban? Egyáltalán és röviden: milyen helyben a magyar rendszerváltás?

A sárpilisiek „élve a rendszerváltás megújító lehetőségeivel, elszakadtak Decstől és önálló életet kezdtek. Most úgy néz ki, hogy az új rendszer állatorvosi lova lettek” – írja az Új Magyarország újságírója.⁶

Talán hordoznak a sárpilisi események (éppen az állatorvosi lóval jellemzett élethelyzet okán) olyan általánosítható tapasztalatokat, amelyek felkutathatók sok más, hasonló sorsú magyar kitelepülésen.

„Sok tekintetben fejlettebb volt a kistestvér, mint a nagy. Itt már minden utcában betonjárda volt, olajkúttal rendelkeztek és volt vezetékves ivóvíz. És volt saját falujuk. Társadalommal, kialakult hierarchiával” – emlékezik az országos lap munkatársa, majd összefoglalja a kényszerestestvériség hozadékát: „Egy szörnyű, tudatos pusztítás zajlott le ebben a kis faluban és hagyományok már egyáltalán nincsenek. Nem kellett dózerok, elég volt a papír, a rendelet, a szolgálékú hivatalnok és az eredmény jobb, mint Ceausescu Romániájában.”⁷

⁶ Sárpilisi levelek, 1992. június 30–július 3.

⁷ Uo.

A helyi nyilvánosság szerkezetváltozása

A Sárrázó

Az újság első – egy laps – száma 1992 szeptemberében látott napvilágot. „...időszakosan és eseményszerűen megjelenő kiadvány, mely falunk életéről a község lakosságát hivatott tájékoztatni” – olvasható a Köszöntőben a lap önmeghatározása. A kiadvány „nem kíván sárdobáló lenni, éppen ellenkezőleg: azt a sok üledéket kívánja lerázni a népről, mely kulturális és erkölcsi téren is rárakódott a negyven év alatt. Bízunk abban, hogy Sárpilis újjá tud éledni romjaiból és egyszer még eléri egykori önmagát. Ez a lap ... a dobszó mellett a második információhordozó, de első szeretne lenni!”

Az első száma felhívja a figyelmet az Új Magyarország cikksorozatára. „Sikerült elszakadni Decstől – közli továbbá – és most méltatlankodunk, mert nem egészen úgy mennek a dolgok, ahogy szeretnénk.” A szerző elismeri: „függetlenségünk kezdete óta már sok jó dolog történt”, az alsó tagozat hazakerült, épül az iskola és a gázvezeték, ha igény lesz rá, lesz kábel-tévé és van már újságunk is! Két év alatt nem is rossz eredmény!”

Az olvasók egy része túlságosan finomkodónak, másik része gyalázkodónak tartotta a Sárrázó első két számát. Ezt az arányt a szerkesztő jónak találta. Továbbá nehezményezte, hogy az önkormányzat a meghirdetettnél négy nappal korábban, a nyilvánosság kizárásával tartotta meg ülését.

„A novemberi szám első oldalának Visszajelzések és a Döntések suba alatt című írásai a közélet, pontosabban a közigazgatás, még pontosabban az önkormányzat munkáját tűzik tollvégre.”⁸

A lap később pénzügyi vizsgálatot sürgetett, csődöt jósolt, firtatta, mennyi „mindenféle pótlékokkal együtt” a pedagógusok jövedelme, miközben egyre többen kikerülnek a segélyezett körekből.

A Sárrázó támogatói december 30-án közös vacsorát tartottak, amit februárban újabb követték. Itt elhatározták egy falumúzeum létrehozását és polgárőrség felállítását. A lap meghirdette az olvasókör, a színjátszó csoport, a népi együttes felélesztését, sportszakosztályok és az ifjúsági klub megszervezését is. A József-napi vacsorán már hatvanegyen vettek részt és döntöttek az elszármazottak találkozójának és a majális megrendezéséről.

Májusban megszólalt a Sárrázóban a polgármester is. Riasztó jelenségekről: baromfitolvajlásról, óvodai szénlopásról, félelmükben bezárkózó idősekről számol be.

Az újság negyedik vacsoráján már százötven résztvevő határozta el a szüreti bál megrendezését.

A lap augusztusban adja hírül: megkezdődött a pingpong-szakosztály és a kispályás focicsapat szervezése. Szeptemberben azonban már arról tájékoztat, hogy se pingpong, se foci, se klub. „Ez a hatszázötven ember legalább hatfelé húz és nyom egyszerre. Mert aki tenni akar itt valamit, azt visszahúzzák, aki szólni mer valami nemkívánatos dolog ellen, azt elnyomják” adja meg a sikertelenség magyarázatát az újság. Novemberben azt közli, hogy kezdeményezései gáncsoskodó, rosszmájú, pozíciójukat féltő embereknek köszönhetően buktak el.

1994-ben a három polgármesterjelölt közül ismét az addigi polgármesterre szavaztak a legtöbben. A sárpilisi választások munkát adtak a megyei választási bizottságnak is. A megyei főjegyző így foglalta össze az eseményeket: a szociális otthonban vándorurna alkalmazásával zajlott a szavazás. A kedélyeket – már a vándorurna szállítása közben – először is az egyik bizottsági tag eltűnése borzolta fel, ám mint kiderült, az illető személy csupán a kuttyját zárta be az udvarra, a helyszínen levő, kitöltött szavazólapokat tartalmazó dobozt eszé ágában sem volt bevinni a lakásba. Ugyancsak a szociális otthonra vonatkozott az a vélelem, mely szerint az intézményben a szavazatszámoló bizottság tagjai befolyásolták volna az időskorú lakókat.⁹ A panaszokat a bizottság megvizsgálta és megállapította, hogy nem történt visszaélés.

Az új képviselőtestületbe bekerült a Sárrázó szerkesztője is. A pénzügyi bizottság 1995. március 22-én zárta le vizsgálatát és megállapította: a polgármesteri hivatalban a gazdálkodás

⁸ Tolnai Népszerűség, 1993. január 4.

⁹ Tolnai Népszerűség, 1995. január 6.

Az új iskola

A tanterem

rendjét többször megsértették. Az új testület család gyanújával feljelentette a falu jegyzőjét. A nyomozás során kiderült: a jegyző az önkormányzat sérelmére nem követett el sikkasztást, de a polgármesteri hivatalban a pénzmozgások követhetetlenek.

A Hírmondó

A Sárpilisért Alapítvány és az önkormányzat lapjának első száma 1995 februárjában jelent meg, „sárpilisieknek, elszármazottaknak, barátoknak, ellenfélnek, átutazónak, megpihenő vándornak akar képet adni a falu múltjáról, jelenéről és jövőjéről.” Az orgánium közleményeket jelentetett meg a bizottságok, az önkormányzat munkájáról, az alapítvány tevékenységéről,

tájékoztatást adott a képviselőtestület üléseiről, nyilvánosságra hozta a helyi rendeleteket. Megemlékezett az arra érdemes elődökről, beszámolt a szüreti felvonulásról és bálról, a horgászegyesület, az önkéntes mezei őrszolgálat megalakulásáról, az óvodai, iskolai, faluházi eseményekről, a falugazdász időszerű tudni- és tennivalókra hívta fel a figyelmet. A lap ételrecepteket ajánlott, archív és friss fotókat is közölt. Aztán ennek a lapnak az életében is bekövetkezett a többhónapos szünet, majd az elhallgatás. Az önkormányzat ugyanis megvonta tőle a támogatást.

2000 júliusában született meg *A mi falunk Sárpilis* című hírlevél, a Sárrázó egykori szerkesztőjének és kiadójának „felelősségvállalásával”, aki az első példányt kísérletnek tekintette: „lesz-e igény és valami anyagi forrás a működéshez?” A hírlevélindító toll, papír megragadására, egy-egy téma megvitatására kérte olvasóit, neki is volt egy pár „provokatív” kérdése: 1. Miért nincs ebben a faluban valamiféle egység, összetartás? 2. Miért utálja a java része a másik java részt és viszont? 3. Mitől van az, hogy visszahúzódnak az emberek egymástól elzárkózva? 4. Mitől van itt ez a nagy érdektelenség és hogyan lehetne ezt érdekessé tenni?

A hírlevél 2. száma már nem látott napvilágot.

A kacsalábon forgó vár

Az 1991. január 16-án tartott testületi ülésen már elhangzott: az iskola „visszakörzetesítési” munkáihoz hozzá kell fogni, hogy szeptember 1-jén elkezdődhessen az oktatás. Az egy héttel későbbi falugyűlésen is napirenden volt az iskola. „Ez az elsődleges a faluban” – hangzott el a jegyzőnő tájékoztatójában. A felszólalók is kinyilvánították ezt. Új iskola építésének ötlete február 25-én vetődött föl az önkormányzatban. Az egyik képviselő nagyon szerette volna, ha lenne iskola, azért tartózkodott mégis a szavazásnál, mert nem tudott hinni abban, hogy a terv megvalósul. Társa elismerte: kell az iskola, de – mint mondta – „tudjuk: nagy a fa és kicsi a fejszénk”.

A faluban többen kidobott pénznek tartották az iskolaépítést, mondván: az alsósok helyben, a felsősök pedig Decsre járjanak.

Az októberi ülésen megszületett a határozat: a költségvetésből 7,5 millió forintot kell biztosítani az építkezésre, a hiteligény 8 millió forint. A terv szerint az épület 37 millió forintba került volna, a lakossági hozzájárulás mértékét 3 520 000 forintban állapították meg, a céltámogatás 12 680 000, melyből még abban az évben 5 300 000 forintot adtak.

Ősszel megkezdték a nyolctantermes iskola alapozását. Pénz hiányában csak 1992 májusában tudták az anyagbeszerzést folyamatosan megvalósítani. Egy év múlva az építési vállalkozó a szerződésben leírtakon felül kétfélmillió forintot követelt többletmunka címén. Perre került sor.

1992 februárjában Kovács Jánost bízták meg a képviselők az intézmény megszervezésével. *Erlich János* polgármester: „Az iskolaigazgatói megbízásra két személy jött számításba. Kovács János volt Szekszárdon a Városi Tanács elnöke. Később munkanélküli lett, a Munkaügyi Központban érdeklődtünk utána. Őt a központon keresztül tudtuk idevenni. Ez induláskor hihetetlenül jó volt, mert a Munkaügyi Központ két évre munkahelyteremtő támogatást adott, az önkormányzatnak csak a hiányzó részt kellett adnia. Ezt nem tudták a faluban. *Nem vittük ki*. A Romániából idekerült pedagógus házaspárt is munkahelyteremtő támogatással tudtuk felvenni. János nagyon sokat tett az építkezés ideje alatt. Az ismertségét jól tudta kamatoztatni. Nekünk az iskolaépítéshez nem volt elég anyagi erőnk. A nyolcmilliót azért kellett felvennünk, hogy a 15,8 milliós állami támogatás meglegyen. Az OTP-nél is voltak ismerősei, ki tudta lobbizni... így mondják ezt most divatos kifejezéssel.”

Sánta Istvánné jegyző: „Szinte semmit se tudtam a faluról, amikor pályáztam a jegyzőségre. Le voltam döbbenve, amikor idekerültem: ennek a falunak semmije sincs! Iskolája se volt, minden le volt robbanva. Már az építkezés megkezdése előtt megjelentek az ellendrukkerek: ezt Pilis nem tudja kinyögni! Jó kapcsolatot tudtunk tartani a Belügyminisztériumban meghatározó emberekkel, akik elindítottak bennünket. Partnerre találtam János bácsiban, a polgármesterben, aki hitt abban, hogy amit elkezdtünk, azt meg is tudjuk csinálni. Az építésre többen pályáztak. A legolcsóbb ajánlatot fogadtuk el, később kiderült, a vállalkozó aláírázott. Ettől függetlenül is sok gond volt vele. Amikor kért még kétfélmilliót, nem voltam hajlandó utalni. Elcsendesedett végül vele a per, de akkor én már nem voltam Pilisen. Most is azt mondom: ha

nem léptük volna meg ezt, még most is csalán nőne az iskola helyén. Nem voltak könnyűek a pilisi évek, de most is úgy csinálnám, ha újra kezdeném.”

1993. szeptember 5-én tartották az ünnepélyes tanévnyitót az új iskolában. „Szeretném, ha az én gyerekeim ilyen környezetben járhatnának óvodába, iskolába Szekszárdon” – nyilatkozta később Jánosi György országgyűlési képviselő. „Csodát csináltak Sárpilisien!” – mondta Szekszárd alpolgármestere. A körzet korábbi parlamenti képviselője szerint „kacsalábon forogó vár épült” a faluban.

Erlich János polgármester: „Az avatás után az volt az elképzelés, hogy az iskolás gyerekek a hagyományörzést is folytatják. Utólag megállapítható: ez egyáltalán nem így történt. A várt tartalommal nem telt meg az épület. Egy kivételével minden pedagógus kijáró. Az volt az érzésünk: akik itt tanítottak, elsősorban munkahelynek fogták fel az iskolát és nem a falu közéletét alakító műhelynek.”

Az intézményi létszámok alakulása (fő)

Tanévek	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98
Óvodában	39	44	40	36	33	37
Iskolában	33	48	51	63	66	64

Az 1997/98-as tanévben az óvodában egy kis-közép és egy nagy-közép-csoportban folyt a nevelőmunka, két szakképzett óvónő és két dajka irányításával. Az iskolában öt tanulócsoportban (1-4., 2-3., 5-6., 7. és 8. osztály) nyolc évfolyamon tanultak a gyerekek, akiket hat főállású és két óraadó nevelő oktatott.

„Az elmúlt évben végzett 8. osztályosok közül minden tanulónkat felvették az első helyen megjelölt intézménybe. Valószínű a pályára irányítás a szülők egyetértésével megfelelő volt” – írta az iskola igazgatója a testületnek készített jelentésében, a vitában pedig elmondta: „Nem várható, hogy eléri az iskola az ideális 80 fős létszámot, hiszen, ha lassan is, de csökken a tanulók száma.”

Egy képviselő nem értett egyet azzal az igazgatói megállapítással, mely szerint a szülők vélt sérelmek miatt viszik el gyermekeiket a pilisi iskolából. „A szülőknek igenis voltak és vannak elképzeléseik gyermekük taníttatásával kapcsolatban, hiszen ezek a szülők érettségizett, értelmes szülők. Ezeket az elképzeléseket szerették volna megvalósulva látni. Ez pedig nem minden esetben történt meg.” A cigány kisebbségi önkormányzat sem volt megelégedve az iskolában folyó tanítási munka színvonalával. Egy másik képviselői vélemény szerint „az iskolában folyó gyengébb munkát mutatja az is, hogy a továbbtanuló gyermekek 90 százaléka az első félévben megbukik.”

A testület 18/1998. (VI. 23.) KT. számú határozatával megbízta a közművelődési és környezetvédelmi bizottságot, hogy vizsgálja meg a tanulói létszám csökkenésének okait, végezzen felmérést a szülők között és tegyen javaslatot az állami támogatás csökkenésének ellensúlyozására.

A bizottság négy tagja ötven családot keresett fel és hallgatott meg az iskoláról, a tanításról, az iskolában kialakult szellemi, erkölcsi magatartásról. Arra is választ várt, hogy – ha így tesznek – miért járatták gyermeküket más iskolába a szülők.

„Az iskola léte ... súlyosan vészhelyzetbe kerül – állapította meg a bizottság –, ha az eddigi megszokott létszám 10-20 százalékos csökkenést mutat, sőt még a fennmaradás léte is megkérdőjelezhetővé válik, ha továbbra is ilyen létszámcsökkenés következik be, mint ami az előttünk lévő tanévben is várható.”

A jelentés szerint a létszámcsökkenés legfőbb oka, hogy az iskola nem teljesítette feladatát. „A cél az volt, s az lett volna, hogy ugyanazt a szerepet betöltse ez az új iskola, mint a régi, hogy az itt élő fiataloknak olyan vonzóerőt adjon, hogy ... általános iskolai tanulmányaikat itt kezdjék el és itt is fejezzék be. Továbbtanulásuk után is ide vágyakozzanak vissza, amennyire ez lehetséges, hogy ezáltal a falunak kialakuljon egy olyan értelmiségi rétege, akik (!) a falu fejlődésében, mindennapi életében olyan vonzóerőt képezzenek, hogy ne csak az iskolai, hanem a falu közművelődési és kulturális életében is fáklyaként működjenek. Szeressék, tiszteljék s megbecsüljék szülőfalujukat, s ott szívesen is vállalják az életet.” (Kétséges, hogy ez a küldetés teljesíthető-e Sárpilisien az ezredfordulón a falu jelenlegi anyagi, szellemi és erkölcsi

állapotában.) A bizottság szerint az igazgató munkahelyen folytatott partnerkapcsolatát is „rosszallták” a szülők.

A képviselőtestület 22/1998. (VII. 30.) KT számú határozatával 1998. július 31-i hatállyal visszavonta az igazgató magasabb vezetői megbízását. Ő a kialakult helyzetre való tekintettel lemondott képviselői mandátumáról és bizottsági elnöki megbízásáról is és kilátásba helyezte: nem fog tanítani az iskolában és munkaügyi bírósághoz fordul.

A tüntetés

Az 1998. október 18-án megtartott önkormányzati választáson Sárpilisén öt polgármesterjelölt indult. Közülük Hegedűs János lett a befutó, mindössze tizenhárom szavazattal megelőzve Erlich Jánost. Az új polgármester a Janus Pannonius Tudományegyetem Felnőttképzési Kara Művelődési Menedzser Szakára járt megválasztása idején.

A község képviselőtestülete 1999. november 30-án nyilvánkozta szándékát a Bogár István Általános Iskola felső tagozatának társulása ügyében és megbízta a polgármestert az előzetes tárgyalások megkezdésével. 2002. február 7-én (a korábbi polgármester részvételével) tüntetést szerveztek a döntés ellen, az iskoláért.

Hegedűs János: „A testületi tagok nagy része nem volt tisztában azzal, hogy az előző önkormányzat működésében milyen hiányosságok voltak. Kívülről úgy látszott, minden nagyon jó. Elkezdtünk dolgozni és kiderültek olyan dolgok... például majd' egymilliós kifizetetlen számlákat örököltünk.

A testületet és az új polgármestert azért választotta meg a település, mert valamilyen változást akart. Ezt pedig csak akkor lehet elérni, ha pénz is van hozzá. Egy év után felismerve, hogy milyen problémákkal küszködik az önkormányzat, el kellett dönteni: mi az, amin tudunk változtatni és mi az, amin szükséges. Arra jutottunk, hogy a felső tagozatot el kell vinni. Egy ilyen kis településen, ahol összesen húsz-harminc gyerek jár felső tagozatba és a populációt figyelembe véve ez nem fog gyökeresen megváltozni. 2000-ben, ha itt indult volna, tizenhét gyerek járna felsőbe és nyolc szaktanárra lett volna szükség. Ez, úgy gondolom, nem megengedhető.

El kell ismerni: rutintalanok voltunk a lebonyolításban. Először iskolai fórumon kellett volna ezt megvitatni, be kellett volna vonni a szülőket, már az elején. Úgy kezelték nagyon sokan ezt a kérdést, mintha emberletről lett volna szó, amikor öt kilométert kell utazni. A legtöbb szülő csak azzal tudott érvelni, hogy hatkor vagy fél hétkor fel kell kelni a gyerekeknek, hogy iskolába járjon. Decset hivatalosan megkerestük. Később Várdombot is. Ott nem volt kívánatos a sárpilisi cigánygyerekek. Lerontja az átlagot. Még Ócsényben is gondolkoztunk. Mit tehetünk? Hiába mondogatjuk, hogy Decs így meg úgy, ha a sárpilisi gyerek nem kellett máshol, csak Decsen. Akkor ezzel a lehetőséggel tudunk csak élni. Nem beszélve arról, hogy ebből a társulásból mind a két település nyert. Minden gyerek után plusz húszezer forintot ad az állam a társulásnak.

Amikor elkezdődött a balhé, nem lehetett úgy testületi ülést tartani, hogy ne lettek volna bekiabálások, szitkozódások, fenyegetőzések, piszkos szavak. Egy közmeghallgatás után már azon gondolkodott a testület, hogy lemond. Egymásban tartottuk a lelket. Még nem telt el egy év sem a társulás megszületése óta, de már vannak, akik azt mondják: jó döntés volt, olcsóbb.”

2001 tavaszán huszonöt óvodás és huszonnegy iskolás járt az intézmény falai közé. Kölcsönös a bizalom a sárpilisi iskola és a decsi iskola között. A szülőkön pedig beletörődés, elfásulás, közöny érződik.

Vállalkozó asszonyok

A Kata-bolt (Medveczky Józsefné): „1993-ban nyitottunk. A férjem egyik unokatestvére Baján fodrász, szalonja van. Ő fűzött állandóan bennünket: kezdjétek már bele! Józsi egy idősekszárdi közgazdász barátja csinálta az üzleti tervet. Vittük neki az adatokat a falu nagyságáról, összetételéről, a kisebbségről, a munkanélküliekről. Minden papírforma »bejött«. Nehézségek ennek ellenére voltak az indulásnál. Az ember, ha elkezd valami újat, nehezen fogadják el. Az elején csak kíváncsiskodtak a pilisiek. »Nem jövök hozzád vásárolni. Az én pénzemről nem gazdagodtok meg!« Ilyeneket is lehetett hallani akkor. Most már kilencedik éve gyűrjük. Nehéz volt a kereskedő körökbe bekerülni. Eleinte sokszor meg kellett húznunk ma-

gunkat, hogy nekünk is jusson néha a jóból, meg olcsóból. Abban az időben csak a Fűszértől tudtuk beszerezni az árut. Se időnk, se energiánk nem volt, hogy messzebbre menjünk. Szigorúan megvárakoztattak: »Várd ki a sorodat!« Már-már abba akartuk hagyni az egészet. Hosszú évek alatt alakult ki az, ami ma is van: »Szedd össze, ami kell!«

Ebben a szakmában a karácsony utáni időszak nagyon nehéz. Van felírásra is vásárlás. Anélkül nem is lehetne csinálni. Egy vagy két személy, aki nem hozza meg a tartozását. Ennek a szegénység is oka, meg az is, hogy néhányan nem tudják beosztani a pénzüket. Amíg van mulatok, ha elfogy, majd csak lesz valahogy.

Saját helyiségben vagyunk, így nincs bérleti díj. A bolt az én nevemen fut, Józsi kisegítő családtag. Négy órában dolgoztam a szociális otthonban. Hiába kértem, hogy helyezzenek át egész műszakba. Kevés volt a pénz. Nem kényszerűségből nyitottuk az üzletet, mindig ez volt az álomom, de az anyagiak korábban nem engedték. Kereskedelmi végzettségem van, szakközépiskolát végeztem, az ÁFÉSZ-boltot vezettem. Volt egy karambolunk, utána mentem el foglalkoztató nővérnek az otthonba.

Kölcsönökkel tudtunk elindulni. Én nem azért nyitottam, hogy a másik bolt megszűnjön. Úgy látom, szükség van erre. Ami máshol nincs, az legyen nálam. Én mindenből keveset hozok, viszont többfélét. A maszek úgy gondolkodik, hogy forduljon meg a pénze. A vevők szerint nagyobb választék van itt, mint máshol. Nem panaszkodhatok. Megvan az állandó vevő-körünk és vannak ugye a tinglitanglizók.

„Befuccsoltunk szépen” (Tóth Jánosné): „Minőségi ellenőr voltam Szekszárdon a BHG-nál. A kollégáimat egymás után rugdosták ki. Megelőztem, hogy engem is kipateroljanak, otthagytam. Filóztam, mit csináljak. Nem akartam munkanélküli lenni, elgondoltam: boltot nyitok. Milyet érdemes itt, Pilisen? Bálás butikot akartam, aztán vegyesbolt lett. Kenyér, tej mindig kell. De árultunk húst, zoknit, drótot is. Amit kértek, például kályhát, megrendeltem. Azt történetesen a »vevő« nem vitte el.

Ismerősöktől, rokonoktól kért kölcsönökből alakítottuk ki a boltot, tervezőt, építőanyagot fizettem, hűtőt vettem, Wartburgot a szállítás miatt. Anettel, a lányommal saját kezűnkkel építettük fel az üzletet, Karcsi, az élettársam csinálta a kőművesmunkákat, a vízvezeték-szerelést, a tetőt... 12x4,5 méter lett az üzlet, ebben volt benne a két raktár is. Elvégeztem a KISOSZ boltvezető tanfolyamát.

Egy darabig szépen ment minden. Szerettek hitelre vásárolni az emberek. Volt, aki egész hónapban fölírásra vitte a tejet, a pálinkát. Sok pénzem volt kint mindig. Két-három hónap múlva kaptam vissza. Volt olyan hitelezőm, aki »váratlanul« elköltözött. Vitte magával a pénzeset is. Nem is egy volt ilyen. Az ÁFÉSZ boltban aztán olcsóbban adták az árut, kedvezőbbben a hitelt, a vevőink átmasíroztak oda.

Volt olyan napunk, amikor csak 2000 forint volt a bevétel. Soha nem volt pénzünk, nem volt fizetésünk, nem volt semmi haszon. Nem érttem a könyveléshez se. Anett aztán elment dolgozni, én beteg anyámat ápoltam és nyomorogtunk. Befuccsoltunk szépen. Még két évvel a főszámlolás után is nyögtük a boltot. A megmaradt árú egy részén akcióban nagyker-áron túladtam, arra is ráfizettem persze. A decsi téesz-bolt átvette a maradékot, szintén nagyker-áron. A hűtő, a hűtőláda megmaradt, otthon használjuk. Nem vágnék bele újra. Soha többé nem lennék vállalkozó! Huszonnyolc év munkaviszonyom van. Elmennék dolgozni, de nem vesznek föl sehova. Szekszárdon, egy német kábelgyártó cégnél egy hónapig bírtam 3 nap éj-jel, 3 nap délután, 3 nap éjszaka... hosszú volt ez a 9 nap. Odaültél volna dolgozni, de nem volt szék. A csoportvezetőknek semmi képzettségük nem volt, a művezetőnk előtte rakodómunkás volt. Ocsmány módon beszélt az 50-60 éves nőekkel: »Hajtani! Hajtani! Miért a száz jár?« Ő 25 év körüli lehetett. Dohányzás óránként 5 perc, ha WC-re akartál menni, szólni kellett neki, szabadságot csak munkaidő után lehetett kiírtni. Amíg én ott voltam, hetente négyen mondtak föl. Találkoztam az egyik cigarettaszünetben egy régi kollégámmal. Annyi idős, mint én, főiskolai végzettsége van, a BHG-nál a termelési osztályon dolgozott. Azt mondta, muszáj neki csinálni, mert a gyerekeket iskoláztatni kell. Ötven éves vagyok.”

A sörpatikus (Budai Istvánné): „Kilencvenötben költöztünk a faluba. Előtte Szekszárdon laktunk, lángossütőnk volt. Ott megszoktam, hogy pénz forog a kezemben és nem várom minden hónapban a harmadikát, a tizedikét. Ha ezt megszokja az ember, nehéz mást csinálni.

Amikor megvettük ezt a házat, elhatároztam, hogy itthon maradok. Ott a kert, állatokat is lehet tartani, nem kell utazgatni, nem kell rettegni a munkanélküliségtől. Kialakítottuk ezt a 3,5x7 méteres helyiséget. Negyvenkét négyzetméter az összes terület.

Ha tudtam volna, hogy zuhanórepülés kezdődik, nem fejlesztettünk volna. Egyre nehezebb a vállalkozónak, minden drágul. Félnapok is elmúlnak, hogy ránk nyitják az ajtót. Itt körülbelül másfél év óta érzékelhető az elszegényedés. Talán a minimálbéremelés hatására több jut ide is.

Igényli a lakosság, hogy legyen egy nyugodtabb hely is a faluban. Nálunk bor, sör kimérve, palackozva is kapható. Napközben általában a nyugdíjasok jönnek. Három óra után a fiatalabbak is. Elbeszélgetnek. Aki lánnyal jár, szívesen jön ide, mert más a vendégkör itt. Estefelé elszórakozgatnak a játékgépen, örömködnék.

Fölvetettem az egyik képviselőnek: érdemes lenne a Dózsa-gödröt rendbe tenni és pihenőparkot csinálni belőle. Az átmenő forgalomból csak megállnának üldögélni egy kicsit a fák alatt. Kis csónakázótavat kéne kialakítani, vízibiciklit bérbé adni. Így az önkormányzat is egy kis pénzhez jutna a bérleti díjból. Esetleg horgásztavat is lehetne csinálni. Gunarason is van ilyen."

A *postamester* (Tőkés Lajosné): „2000 júniusában hirdette meg a Posta a pályázatot. Akkor még 4 órában volt nyitva a hivatal, a kézbesítő is négyórás volt. Megpályáztam, mert négy évig postásként dolgoztam. A szekszárdi Bezerédj Kereskedelmi Szakközépiskolában érettségiztem, aztán az itteni boltban dolgoztam. Amikor a bátaszéki ÁFÉSZ eladta, munkanélküli lettem. Elvégeztem a munkaügyi központ számítógép-kezelői, tébé-ügyintézői tanfolyamát. Utána jöttem a postára dolgozni.

8-10 óráig vagyok a hivatalban, 10-12-ig járom a falut, kézbesítek. Délről délután négyig újra a hivatalban dolgozom. Tavaly novembertől pedig négytől hatig itt a háznál a »százforintos« boltunkban csomagolt élelmiszert (csokit, tésztát) vegyi árut árusítok. A vállalkozói engedélyt már a boltra és a postára együtt váltottam ki.

Szabadság alatt, betegségem idején nekem kellene fizetni a helyettes munkabérét, vonzattal együtt. De ilyen még nem fordult elő. Szabadságon nem voltam, beteg már voltam, de akkor is dolgoztam. Ahhoz képest, amennyi alkalmazottként volt a jövedelmem, most több. De a munkával nem nőtt arányosan. A Posta jól járt. De az itthoni munkahelyeknek is megvan az előnye. A gyerekekkel együtt megyek például dolgozni. Három gyermekünk van különben."

A fiatalasszony fejből mondja melyik újságra hányak fizetnek elő a faluban: Népszabadság 2, Blikk 2, Magyar Nemzet 1, Népszava 2, Kiskegyed 8, Buci-Maci 5, Kistermelők Lapja 2, Fűles 5, Zsaru 2, TVR Hét 12, Telehold 1, Tévé Kéthetes 2, Meglepetés 3, Nők Lapja 6. Az árus példányok eladását tekintve a szekszárdi körzetbe tartozó postahivatalok között a lakosság arányában mindig az első három között van a pilisi, tavaly első volt. Lottógépre is lenne igény, jól megy a kereskedelmi áru (cigaretta, kávé, boríték, képeslap) forgalmazása és a biztosítás-közvetítés is. Negyvenegy tv-előfizető van a faluban.

Változatok a gazdálkodásra

„*Megegyeztünk*” (Medveczky József): „Itt születtem 1956-ban, a nagyapám, a dédapám, sőt: a szepapám is itt született. Szekszárdon, a Mezőgépnél garanciális szerelőként dolgoztam, a téésben voltam karbantartó. A rendszerváltás a szociális otthonban ért, ott voltam akkor karbantartó lakatos. Pilisen kulturáltan, csöndben, rendezetten zajlottak a licitálások. Megegyeztünk. Jutott mindenkinek föld. Nekem 90 százalékban a nagyapám földjét sikerült visszaszerelni, ugyanott. Harmincöt hektáron gazdálkodom. Szántani kellett volna az egyik összel. Még az elején. Szóltam a téésben a fiúknak: mennyiért csináljátok meg? Kikalkulálták, hogy a 35 hektárt kétszázötvenezer forintért! Mérgembe' vettem száznegyvenezerért traktort. Ha az üzemenyagát is felszámolom, akkor se került annyiba. Így kezdtem. Kukoricát, búzát, repcét termeszték. Eddig jól ment az eladás. Egy országos cég, a BYBA, mindent biztosít: vetőmagot, üzemenyagot. Aratás után pedig elszámolunk.

Mi azt a minőséget, amit az Európai Unióban előállítanak, nem biztos, hogy produkálni tudjuk. És nem annyiból, mint a nyugatiak. Nekünk még nincsenek olyan gépeink, felszerelésünk, mint nekik. A földek errefelé nagyon ki vannak zsigerelve.”

„Nem is tudom, mit hajkurásztam én” (Kovács Barna):

A régi bikaistálló kapuját hosszú láncon tartott véreb őrzi. Ha nem hátrálok sebesen, lehet, hogy a megyei kórház baleseti sebészetén végzem. A vad csaholást hallva megjelenik a gazda és olyan kerülőutat javasol, amely túl van a házörző hatáskörén. Majd elnézést kérve folytatja a késve megkezdett trágyahordást. Megvárom.

„Délelőtt egy négy éve húzódó per fejeződött be. A pilisi földtulajdonosok és azok, akik a Mezőgazdasági Rt-nek bérbé adták a földjüket, összefogtunk. Szerettünk volna vadásztársaságot alakítani, mivel az 1996-os vadászati törvény földtulajdonhoz kötötte a vadászati jogot, így a pilisieknek lehetőségük nyílt vadásztársaság alakítására. De törvénysértések sorozatával kizártak bennünket a saját területünkről. Most megnyertük ezt a pert. Ezután gyakorlatilag a saját területünkön vadászunk. Ez körülbelül nyolc pilisit érint, de vannak köztük elszármazottak is.

Édesapám 1973-tól a faluban volt állatorvos és nagyon kevés volt a fizetése. Egy-egy tur-nus disznó hízlalásával egészítette ki a jövedelmét. Később üszöt is tartott, majd anyakocáz-tunk.

Nyolcvanban végeztem a főiskolán, attól kezdve járok ide. Akkor a nulláról indultunk, mert apu az egész állatállományt eladta akkor. A húgom lakodalmát abból tartották meg, ki-csit a házon is javított a pénzből. A nagynénemtől kértünk ötvenezer forintot. A mohácsi vá-sárban vettünk 56 malacot. Volt akkor a bérhízlalás. Visszakapott az ember 1000 forintot mala-conként. Lehetett kivenni vemhes kocát is hitelre. Ebből indultunk meg. Nyolcvannégytől tar-tottunk marhákat, a dunakömlődi téészből hoztunk két vemhes üszöt. Rakosgattuk össze a forintokat. Ha megszorultunk, az idősebb pilisiek sokszor kisegítettek bennünket. Az én fize-tésem (mert én közben dolgoztam a természetvédelmi állomáson, aztán katona lettem, lesze-relésem után pedig a bátaszéki téészben műszakvezető), meg apunak a mellékese is ebbe a zsákba ömlött. Tizenöt évig nem vettünk ki belőle egy fillért sem. Később megvásároltuk ezt a bikaistállót. Közben a Vincze Áron-féle istálló is eladó volt. Részletre azt is megvettük. Ez nagy könnyebbség volt. Bikákat tartottunk, és ahogy leadtuk őket, úgy fizettük az istálló árát. Akkor már volt traktorom, fűkaszám, rendsodró, egy-két rossz pótkocsi, bálázó. Tehát a szá-lastakarmányt már saját magam tudtam előteremteni. Voltak olyan időszakok, amikor 10 ki-lométerről, a Duna-tóltsérről hordtát a szénát. Itt 15-20 hízóbarány, 2 tehén, 4-5 anyakoca szo-kott lenni, van egy szamaram és egy lovam is.

A kárpótlás Pilisen normálisan zajlott. Aki földet akart venni és volt egy kis akaraterje, an-nak sikerült. Aki utólag mást állít, az nem mond igazat. Az egyezés megvolt az emberekben. Az 1945-ös tagosítás utáni pilisi állapot, amikor 4-5 kilométerenként volt egy gazdaság, pus-ta és köztük a szállások, sajnos, már a kárpótlással sem volt visszaállítható. Az 1980-as évek-ben pedig a pilisi hegyet vették el az emberektől és 2500 gyümölcsfát kidőzeroltak.

Először minimum 30 hektárhoz akartam hozzájutni. Az elsők között voltam, aki a rész-arány-tulajdonosoktól földet vásároltam. Erre büszke vagyok! Most már látom, milyen hibá-kat követtem el. Például: nem nagygépre alapoztam. Egy 150-200 lóerős gépre lett volna szük-ség, akkor nem kellett volna kiadni bérbé a földjeim nagy részét. A Sárközben ilyen gép kell, hogy meg lehessen művelni a talajt. De csak egy 82-es MTZ-t sikerült vásárolni.

A mezőgazdaságban harmincéves távlatban 5-6 év az, amelyik elégséges jövedelmet ad, a többiben szinte a megélhetés határán billeg az ember, mint ezekben az években is. Ezen csak központi intézkedésekkel lehetne változtatni. Pénz hiányában nem tudtam a gazdálkodás »körfolyamatát« (szántóföld, állatállomány, géppark, gyümölcsös) kialakítani.”

Kovács Barna Szekszárdon lakik. Délelőtt hivatalos ügyeit intézi, 11 óra után ér Sárpilisre, ott van este tízig, tizenegyig. „Ez négy év óta minden nap így van. Ha újra kezdeném, nem vennék el ennyi időt a családtól. Nem is tudom, mit hajkurásztam én. Kezd az erőm, a lelkese-désem elfogy. Nincs pénzem alkalmazottakat foglalkoztatni, a gazdaságot fejleszteni, 90 százalékban mindent egyedül végzek. Ha így megy tovább, a minimumra fogom csökkenti az állatállományt, csak a juhokat tartom meg, no és saját részre sertést. Az üzemenyagárák felszótktek, a hízóbika ára meg visszaesett, amire régóta nem volt példa.

Amióta Pilis létezik, nem tartottak ilyen kevés állatot. Talán ha 25 anyakoca, 6 ló, 12 bika, borjú, 2 tehén van a faluban. Ez borzasztó kevés. Ennyire nem érdemes foglalkozni a jószág-tartással, még akkor se, ha a saját munkaerejét nem számítja az ember. Régen falun az volt a szokás, hogy a jószágba fektették a pénzüket a parasztok és a leadás után tudtak venni valamit.

1998-tól testületi tag vagyok, saját érdekeim megvédése miatt is. Korábban ugyanis olyan felháborító intézkedéseket hoztak a képviselők – elég csak az állattartó rendelethez hivatkozni –, amivel nemcsak korlátozták az állattartást, hanem azt is előírták, mennyi idő alatt kell eladni a malacokat.

Pilis jövőjét biztatónak látom. Az igaz, hogy a falu elöregedett és a munkaképes férfiak nagy része dologtalan és céltalan. De, ha a közbiztonságot sikerül helyreállítani, jó lesz itt élni. Megvettem a falu szélén egy kis házat is, gyümölcsfákat akarok telepíteni meg parkosítani. Gyerekeimet ideszoktattam, jól érzik itt magukat. Lehet, hogy ide is költözünk."

Népem tavasza

Féja Géza kíváncsi volt, milyen pályára készülnek az akkori sárpilisi iskolások. „1961-ben a nyilatkozók 20%-a kívánt mezőgazdasági pályára lépni, 1962-ben az arányszám megváltozott. A szövetkezeti élet mellett 10% dönt, az erdészet mellett, 6,5%. És ez a múlt esztendőhöz képest – következetet az író – bizonyára összefügg a helyi szövetkezet egyre kiújuló válságával.” 1962-ben tizenhatan készültek ipari szakmunkásnak (34%), hatan a fodrászatot kedvelték. Több leány választotta az ápolónői hivatást.

Az író azt is megkérdezte, mit szeretnek olvasni a tanulók. „A válaszok igen változatosak, a gyerekek érdeklődési köre tágas, a népmesék csakúgy érdeklik őket, mint a szabadságharcok meg a forradalmak története, sokan kedvenc írójukra hivatkoznak. Mindenképpen meglátszik, hogy a községi könyvtár kitűnően működik.”

2001 májusában már csak Decsen tehettem fel nagyjából ugyanezeket a kérdéseket. Az igazgató úr lehetővé tette, hogy az első órában találkozhassak a sárpilisi hetedikeseikkel és nyolcadikosokkal. Tizenegyen gyűltek össze csöndes várakozással egy üres tanteremben. Már hét órakor itt vannak minden tanítási napon, a 6.40-kor induló menetrend szerinti busszal járnak. Ha a következővel jönnének, elkésnének. A megyei főjegyzőtől tudom, hogy az állam támogatja azokat az önkormányzatokat, amelyek iskolabuszt akarnak vásárolni. Bizonyára támogatná a sárpilisit is.

Miután elmondom, mit kérek tőlük, kiderül: Féja Géza nevét nem is ismerik. Valószínű, már szüleik sem. Fegyelmезetten nekiülnek kérdéseim megválaszolásának.

„Még nem tudom, mi akarok lenni. Előbb elvégzem a 9. és 10. osztályt.”

„Még nem sikerült eldöntennem... úgy gondoltam, hogy elmegyek gimnáziumba és még négy évig gondolkodom rajta.”

„Arra gondoltam, pék vagy szakács leszek. Azért lennék pék, mert az könnyű munka és jól lehet vele keresni. Szakács pedig azért szeretnék lenni, mert megismerhetek híres embereket.”

„Én ruhakészítőnek szeretnék tanulni, mert nagyon érdekel a varrás és sok szép ruhát szeretnék varrni.”

„Ács, mert szeretek magasban lenni.”

„Én kőműves vagy asztalos... azért választottam ezeket a szakmákat, mert majdnem minden ismerősöm és rokonom ilyen szakmában dolgozik.”

„Asztalos, mert azok nagyon szép munkákat tudnak csinálni fából.”

„Fodrász vagy szakács...”

„Cukrász...”

„Ha sikerülne, fodrász szeretnék lenni. Vagy cukrász. Mind a kettővel lehet pénzt keresni. A pénz pedig nagyon fontos a mai világban.”

„Én karosszéria-lakatos akarok lenni, ugyanis imádom az autókat.”

A pilisi gyerekek többsége általában két órakor ér haza, tanulnak, tévénéznek a legtöbben, négyen segítenek a szülőknek, fociznak, kevesebben olvasnak, van, aki kézimunkázik, biciklizik, rajzol, a motorját bütyköli, csavarog a faluban. A legutóbb olvasott könyvek: Tíz kicsi né-

ger („Szeretem az izgalmas és kalandos regényeket), Szörnyek szigete („Egyszerűen imádom a krimi könyveket”), A világ 100 legborzasztóbb eseménye, Légy jó mindhalálig („Mert kötelező olvasmány”), Gárdonyi: Egri csillagok, Tamási Áron: Ábel a rengetegben, Indul a bakterház, az irodalomkönyvben lévő szerelmes versek, József Attila versei, Rómeó és Júlia, Hamlet.

A legkedveltebb tévéműsorok: Legyen Ön is milliomos, Szerencsekerék, sorozatok, Paula és Paulina, Híresek és gazdagok, Dáridó, Szerelmes álmodozók, Acapulco szépe... („Szeretem ezeket a délutáni szappanoperákat, de legjobban este a Vad angyalt.”) A természetfilmeket ketten említik, van, aki megnézte a székszárdi televízió Barangolások Tolna megyében című filmsorozatát is. Egy tanuló nem szeret tévéz nézni, inkább magnózik. Példaképeikről is megkérdeztem őket: Két tanulóknak nincs, egynek régebben volt: „Olyan akartam lenni, mint édesanyám, de most már megváltoztam. Olyan vagyok, amilyenek én szeretném.” Négyen továbbra is kitartanak szüleik eszményképe mellett. Egy fiú Silvester Stalonne-ra tekint fel, „mert izmos, erős, bátor és neki vannak a legjobb filmjei”. Osztálytársa Bud Spencer-re (írva: Búds Pencer) „...mert jópofa és erős.” („Nekem egy világhírű focista, a brazil Rivaldo.”)

2001. március 15-én az alakulólélelben lévő ifjúsági klub és a Gerlice madár népi együttes tagjai adták az ünnepi műsort. Velük együtt ötvenen-hatvanan voltak az I. világháborús emlékműnél a templom mellett. Azt mondják, ez Pilsen szép szám. A fiatalok a szereplés után is rendszeresen összejárnak zenét hallgatni, videózni, számítógépezni és közösen tanulni. Egy napos túrákat is terveznek a környékre. Az egészséges életmódról, a környezetvédelemről, a drogról, a serdülőkor válságairól tartanak vitaforumot, megemlékeznek Szent Istvánról, 1956-ról, részt vesznek a Sárközi Nap szervezésében.

Így lépett a XXI. századba ez a valaha szebb napokat látott sárközi település. Bízunk megmaradásában!

Gutai István

A dolgozat a Soros Alapítvány támogatásával készült.

Abony a XX. század forgatagában

Amikor kisebb, kevésbé ismert – Uram bocsá’ jelentéktelennek tűnő – települések kerülnek szóba, az embernek akarva-akaratlanul ajkára tolu a kérdés: „az merre van”? Nincs ez másként Abonnyal sem, neve az ország távolabbi vidékein rendkívül ismeretlenül cseng. Lokálpatrióta elfogultság nélkül állíthatom, hogy ennek a kis városnak igenis gazdag múltja van, csak a felületes szemlélő ezt nem veszi észre. Itt is elvonultak a történelem viharai, amit az itt élőknek szintén meg kellett élniük valahogy. Ezen elv alapján természetesen leszögezhetjük az alapvető igazságot: nincsenek érdektelen települések, csak érdektelen emberek.

Abony Pest megye déli részén, Szolnok és Cegléd közt helyezkedik el. Első ismert névalakjai: Aba, Aban. (Külön érdekesség, hogy az Aba ősmagyar férfi keresztnév.) A nagyhátúrú alföldi település első ismert birtokosa a Vezsenyi család (1450–1472), majd Kinizsi Pál és felesége, Magyar Benigna (Mátyás király nagy hadvezérének, Magyar Balázsnak leánya), azután Werbőczy István, de egy időben Balassa János, a jászkunok főkapitánya is birtokolta.

A török időszak végére szinte teljesen elpusztult. A túlélőknek II. Rákóczi Ferenc 1703. október 22-én oltalomlevelet adományozott. Galántai Balogh István pedig mint Abony, paládichi, tószegi és kécskei pusztult helységek örökös ura, 1711. december 29-én engedelmet és kedvezményeket adott pusztai megszállására. Lassan benépesült táj: 1748-ban Mária Terézia vásárszabadalmat adott, s mezővárossá nyilvánította Abonyt. A XVIII. század utolsó negyedében épült a katolikus és református templom, amelynek festett kazettáit nemzeti kincseink között tartjuk számon. Tornyairol szól a híres katonadal: „Nagyabonyban csak két torony látszik...” A birtokosok szép kúriákat építettek, amelyek a klasszicista építészet szép példái. Céhei közül az 1773-ban alakult csizmadia cég a legrégebbi. Az 1847 őszen átadott pest-szolnoki vaspálya további lendületet adott a fejlődésnek. A lakosság Kossuth-párti, az alföldi toborzót szép eredménnyel végződt. Itt választották országgyűlési követé – két ízben is – gróf Teleki Lászlót.